

Z PAMĚTÍ ČESKÉHO DŮSTOJNÍKA.

(1779—1799.)

Psáno roku 1904

V Jilské ulici v starobylém domě „u bílé svíčky“ (v č. 446—8.) sepišoval v třicátých a čtyřicátých letech minulého století starý Jeník rytíř z Bratřic svá „Bohemica“, podivné, zajímavé dílo o mnohých svazcích, velikou mechanici nejrozmanitějších historických zpráv, výpisků z tištěných starých knih i rukopisů, latinských, německých, českých veršovaných skládání, národních písní, vlastních příhod a pamětí.

Vepsal tam i text české opery, které se jako chovanec jezovitského konviktu ve svatováclavském semináři *) naučil, když ji tam hráli, a kterou ještě jako stařec osmdesáti šesti let uměl celou zpaměti.

Mezi listy těchto rukopisných svazků vlepoval originály starých listin, patentů, cedulí, pozvánek, kresby a j. **) Kromě Bohemik napsal Jeník obšírný denník ze svých válečných let dle zápisků, jež sepsal už jako kadet a pak jako důstojník po srážkách a bitvách nebo na piketě, v zimních bytech.

Měl co psát a nač vzpomínat.

Pocházel ze staročeské, vladycké rodiny. Roku 1756 na zámku Radvanově narozen, byl r. 1763 dán jako stipendista do svatováclavského semináře do

*) Budova německé techniky v Husově třídě.

**) Viz: Primus Sobotka: »Jan Jeník z Bratřic a jeho zápisky« v Č. Musea 1880.

Dr. Č. Zíbrt: »Zápisky Jana Jeníka z Bratřic v bibliotheca Musea král. Českého« v témž časopise 1897;

Zvon, Roč. IV.

šlechtického oddělení (*communitas nobilium*), kdež byl vychováván od otců jezuitů a kdež také „jeden druhému (z chovanců) pletl cop, tupíroval jeho tak zvané toupet a dělal mu krousle“.

Přebývaje v tomto ústavu studoval *gymnasium*, chodil jako ostatní chovanci na služby boží do Be-
tlemské kaple, studoval filosofii, studoval práva, cho-
dě do kolleje s kordem po boku, jak právníci tehda
měli právo, a bál se ještě strašidel a duchů, jak
jej k tomu jezovitské vychování vedlo.

R. 1773 nebo 1774 dal se na vojnu. Stal se
kadetem u pěšího českého pluku hraběte Oliviera
Wallisa (č. 35.), ve kterémž pluku sloužil až do r.
1799, kdy odešel na odpočinek.. Ještě téhož roku
odstěhoval se do Prahy. Stal se tu osobností známou
a váženou, ve společnosti vitanou. Měl zdravý humor,
byl milý společník, k damám kavalírský, miloval hud-
bu a zpěv a byl nepřítel lži.

Vlasteneckého uvědomění byl už na vojně, už
jako kadet. Teď jako pensista chodil na česká před-
stavení, odbíral české časopisy, resonoval ostře, v ja-
kém ponížení je český jazyk, vzpomínal, jak bývalo,
„když před jediným slovem „Žižka jde“ všecko utíkalo
tak jako v starém zákoně na hlas trouby Josuovy“.

Nebylo divu, že se zdál dost fanatikem pražské
zněmčilé společnosti, jež na vlastence hleděla s pa-
tra. Městský fysik dr. Stelzig si i zavtipkoval, že
Herloš chybil, že neměl své knize dávatí titulu „Po-
slední Táborita“, neboť poslední Táborita že dosud
žije, to že je Janek Jeník rytíř z Bratřic.

Starý hejtman, opravdu hodně husitského smý-
šlení, sprátlil se s mnohými muži tehdy vynikajícími,
jako s guberniálním radou Krtičkou, v jehož domě
výše označeném pak přebýval přes dvacet let, s rytířem
Neuberkem, Janem Nejedlym, drem. Heldem, rodinou

Měchurovou i s Palackým, jehož dívky chodívaly o jeho svátku s gratulací do jeho staromládeneckého bytu.

Tam jej také navštěvoval, třeba i dvakrát denně, starý jeho kamarád z vojny, setník baron Wiedersperg, s nímž sloužil před šedesáti lety jako kadet, s nímž byl v bitvě u Hooghlede raněn a s nímž teď vzpomínal na mladá leta i na dávné milenky, jak Jeník jako třiaosmdesátiletý kmet napsal svému chráněnci Tomáši Buriánovi.

Jednou na podzim r. 1840 přinesl baron Wiedersperg vojenský schematicismus a ukázal Jeníkovi na zajímavou věc, že u pluku Trappova jsou toho času tři důstojníci jménem Otčínek, setník, nadporučík a poručík. Oba starší setníci vzpomněli při tom, že asi před padesáti lety sloužil s nimi u pluku Oliviera Wallisa a zrovna v jejich setnině desátník Otčínek. Hádali, že to snad otec těchto tří důstojníků.

Staré pensisty to zajímalo tak, že Wiedersperg začal pátrat a ne nadarmo. Za nějaký čas vstoupil do bytu Jeníkova setník pluku Trappova; pln radosti blásil Jeníkovi, že desátník Otčínek byl jeho otec, a prosil, aby mu Jeník o něm vypravoval. Ten vzal svůj denník a vyhledal v něm zmínky o desátníku Otčínkovi. Setník nadmíru potěšen, políbil pln uctivosti místo jednající o jeho nebožtíku otci a žádal pak, aby mu Jeník rukopis na několik dní zapůjčil.

Stalo se. Asi za tři, za čtyři týdny přišel setník Otčínek k Jeníkově a žádal, aby směl ten denník vydati tiskem. Jeník vrtěl hlavou řka, že to censura nepovolí. Otčínek, jenž měl už i předmluvu napsanou, chtěl ostřejší výrazy zmírnit. Jeník k tomu svolil.

Než přes to seškrtala censura toho polovic a víc a nechtěla dát „imprimatur“, ač denník neobsahoval

níc závadného nebo něco zvlášť ostrého. Rukopís tedy zůstal u Jeníka.

V ten čas navštívil někdy starého rytíře, jenž slábl a nemohl už vycházeti, a také již slepl, nakladatel Jaroslav Pospíšil. Roku 1844 přinesl Jeníkovi darem české visitky, a staříčkový pán, který už před rokem řekl Pospíšilovi, aby napsal Buriánovi, že pro něj, Jeníka, „krom hrobu už žádného vinše více není“, měl z těch českých visitek skoro dětinskou radost.

Nedlouho po tom Jeník z Bratřic zemřel v devadesátém roce svého věku (26. srpna 1845). Pohřeb mu vypravil sestřenec jeho hrabě Vratislav z Mitrovic, pán na Voticích, Chotýšanech, Janovicích atd. Dne 29. srpna o šesté hodině na večer byly ostatky ctného rytíře v domě „u bílé svíčky“ vykropeny a do Chotýšan odvezeny, kdež je uložili do hraběcí hrobky.

Při tom pohřbu byl šlechtický znak Jeníkův na rakvi obrácen na znamení, že je poslední svého rodu.

Pospíšil píše Buriánovi o jeho smrti, také oznamuje: „Co se s jeho rukopisnou pozůstalostí poděje, nevíme.“ V pozdějším listě dává Buriánovi zprávu: „Bývalý domovník z domu rytíře Jeníka přinesl mi nedávno jakýsi zbytek ze spisovné pozůstalosti tohoto našince; odesílám ten zbytek Vám, pro Vás bude míti snad cenu nějakou.“

Práce přemnohých let, svazky „Bohemik“, z nichž ze všech vane duch vroucího vlastence, rozhodného Josefinisty a protivníka jezovitů, se po Jeníkově smrti rozptýlily a zůstaly dlouhá léta rozptýleny, až šťastnou náhodou sešly se zase v bibliotéce Musea král. Českého: šest z nich z bibliotéky po rytíři Neuberkovi, čtyři z bibliotéky majora Čenského, jenž

je měl z pozůstalosti majora Buriána. Vedle nich stojí ještě sedm dílů, o nichž není známo, od koho byly koupeny.

Tak chová musejní bibliotéka sedmnáct svazků Jeníkových „Bohemik“ a tam zůstanou zachovány pro všechny časy. Ale ten díl, obsahující paměti z Jeníkových let vojenských, zmizel a zůstal ztracený. Čenský píše r. 1875 („Z dob našeho probuzení“):

„Kam se po smrti Jeníkově tento zajisté zajímavý vojenský denník poděl, nevíme. — — Paní Pachlová, vdova po starožitníku Pachlovi, druhdy říkávala, že Jeník slíbil, zůstaviti jí své zápisy, a tuším měla také něco od něho; tak nám p. A. Rybička pravil.“

A dost. Denník byl ztracen a nezůstalo po něm stopy. Až loni v létě byl šťastnou rukou nalezen.

Habent sua fata libelli. Denník koncipovaný v 18. století v Čechách, v Německu, v Nizozemích, přepsaný v třicátých letech devatenáctého století v Praze, nalezen počátkem dvacátého století na Moravě na buchlovském starém hradě.

Skoro s jistotou lze hádati, jak se tam dostal. Jeník z Bratřic, jehož matka byla rodem Malovcová z Malovic, měl sestru Kateřinu. Ta se provdala poprvé za hraběte Vratislava z Mitrovic, po jeho smrti pak za barona Henneta. Její dcera Ludmila Vratislavovna provdala se do rodiny hrabat Berchtoldů, jejichž jméno v dějinách našeho národního obrození jasně je zapsáno působením hraběte Bedřicha Berchtolda, na slovo braného učence, přítele J. Sv. Přessla.

Ludmila Vratislavovna vdala se za hraběte Sig-munda Ondřeje Berchtolda a zdědila výše psaný deník buď po své matce nebo přímo po strýci Jeníkovi, jemuž do Prahy psávala po česku. Nebo snad, jak

se pan nálezce domnívá, dostal se Jeníkův denník na Buchlově s různými listinami, jež dal hrabě Berchtold jako poručník dětí hraběte Vratislava, svého švagra, sem převézt z Janovic, Votic a Chotýšan. —

Na Buchlově upravoval loňského roku a pořádal p. Leopold Nopp archiv pana Leopolda hraběte z Berchtoldu, jenž s velikou péčí stará se o zachování na Buchlově starých listin a rukopisů, většínou českých, a s nemalou horlivostí sbírá každý lísteček, každou knihu, aby vzácné ty památky, cenné pro naše dějiny, se zachovaly.

O Jeníkově denníku neměl však nikdo potuchy. Na buchlovském hradě je pokoj „uherský“, v němž před lety na pohovce zemřel hrabě Sigmund. V této pohovce odpočíval ten denník, uschovaný tu asi z opatrnosti, po celá desítiletí, až jej našel p. Nopp, jenž, budiž to s uznáním připomenuto, před zkázou zachránil a spořádal archivy v Strážnici, na zámku i v městě, i archiv na Tovačově.

Pan Nopp mne o tomto svém nálezu později zpravil a byl té vzácné laskavosti a ochoty, že mně Jeníkův denník půjčil, začez mu tímto srdečně děkuji.

„Bohemica“ Jeníkova jsou skoro výhradně česky psána, denník však, objemný svazek kvartový o 730 stranách, po německu. Dlouhý titul počíná se takto:

„Tagbuch der merkwürdigen Vorfällen meiner Dienstzeit — —“

Že je psán německy, nepřekvapí znalce doby a poměrů; za to se každý podiví, jaký vřelý, vlastenecký duch vane skoro z každého listu, jaká láska k domovu a k mateřskému jazyku, k němuž se Jeník všude a vždy uvědoměle hlásil. Na onen čas zjev vzácný a neobyčejný. A který důstojník Čech by se odvážil i dnešního dne k vojákům tak promluvit!

jako promluvil setník Jeník z Bratřic ku své setnině r. 1799! —

I do denníku vlepoval Jeník různé přílohy jako do svých Bohemik; v čelo kolorovaný obrázek tří granátníků z pluku Wallisova, u kterého sloužil. Z ostatních jsou zvláště zajímavé podobizny Jeníkových „lásek“, jedna malovaná, dvě v silhouettách. O těch však svým místem.

Počněme již vypravovati po starém hejtmanovi „z rytířů českých, srdnatého plodu“. —

1.

Jeník ve svém denníku nevypravuje o tom, kdy a proč se dal na vojnu. Z jeho Bohemik se toliko do-
vídáme, že když se dostal ke pluku jako kadet, měl hlavu plnou strašidel a dušiček, jak jim v semináři „nacpali liščí jezuviti, kteří chtěli, aby každý byl „dubový“. Tenkrát se bál v noci vyjít, strachuje se, že nějaká dušička chytne jej za pačesy. Než vojenská služba, zvláště starý jeden kaprál jej z jeho strachů záhy vyléčili.

Jeník se dostal ke pluku č. 35, jenž jako každý jiný měl také prapor granátníků. Uniforma celá bílá: bílý kabátek se zahnutými, červeně vyloženými šůsky, sepjatý bílým pasem, červený, ležatý límec, červené výložky s knoflíky u rukávů, přiléhavé nohavice bílé, černé gamaše nad kolena. Granátníci nosili na hlavě vysokou huňatou čepici, po boku velkou, černou brašnu s mosaznými granáty v rozích víka; ostatní vojáci v pluku měli lehčí čáko homolové podoby, všichni cop předepsané délky, všichni pušku s křesivem na bílém řemeni.

Pluk byl český, doplňoval se odvodem, na do-smrti, z Plzenska, nicméně sloužilo při každém pra-poru dost „auslendrů“ za žold, kteří rádi zas utí-kali od pluku, aby se dali u jiné armády najmout. Z deserce měli řemeslo; jim běželo přede vším o to, aby dostali závdavek a s tím aby zase co nejdříve mohli uprchnout do vojska jiného mocnáře. Byli ten-kráté, kteří takto „sloužili“ třem až šesti, sedmi „po-tentátům“.

Také u pluku hraběte Oliviera Wallisa sloužili cizozemci, Hannoveráni, Bavoři, Švýcaři, Francou-zové a j., lidé všeho schopní, otrlí, nic nedbající krutého trestu, z nichž ne jeden snesl sto ran holí, jež mu vyplatili čtyři desátníci, aniž by vykřikl nebo jen hlesl, a obdržev výplatu, na niž nestačil jeden desátník, vstal s lavice a odešel.

V pluku Wallisově spiklo se v sedmdesátých letech 58 mužů, že uprchnou se zbraní a že, aby to mohli vykonat, zabijí stráž ve bráně. Spiknutí však prozrazeno, spiklenci odsouzeni a krutě potře-stáni. Čtyři z nich oběšeni, dva zastřeleni, jeden se dostal na pevnost těžko pracovat v řetězech, s kou-lí na noze, čtyři dostali po stu ranách, ostatní pak potrestáni „ulicí“, aby do pasu svlečení proběhli ulicí tři set mužů, kteří měli si vyměnit pruty dvakrát, jednou nebo nevyměnit, dle toho, jak měl býti trest ostřejší nebo mírnější.

Při plucích sloužilo i mnoho důstojníků cizin-ců. Sám majitel pluku byl Irčan; důstojníci pak skoro vesměs Němci buď z rakouských zemí nebo z říše nebo Irčané. Jeník z Bratřic má ve svých pamětech seznam všech důstojníků svého pluku, u všech udává jejich původ, rodiště. U nejednoho je rodiště ozna-čeno: „Stan a pole.“

Tito pocházeli z vojenských rodičů; při pluku bývalo dost ženatých vojáků s ženami. Každý pluk měl pro své děti, t. j. pro své chlapce, svůj výchovný ústav. Pluk hr. Wallisa v Plzni.

Jeník ve svém denníku zle touží na tyto důstojníky cizince, že většina z nich se Čechům posmívá, ač tu postavení a štěstí dosáhli, že někteří z nich, kteří osmnáct až dvacet let mezi Čechy sloužili, česky se nenaučili, leda jen „copak“, aby tím mohli české vojáky tupit. Právě s trpkostí, že nelze vyličít, jak ti cizinci nakládali s českými rekruty, „rodičům a sourozencům vyrvanými“.

Když přišlo však do tuha, když stáli proti nepříteli, uznali důstojníci, že je nutno znáti jazyk mužstva. Za francouzských válek se učili, dle svědectví Jeníkova, pilně česky. Jeník při tom touží, že se čeština ve vojenské akademii málo pěstuje, přes to, že je tak důležitá, neboť většina vojska je „ze slovanských království a provincií“, jízda pak že je většinou slovanská. —

Byly také výminky mezi důstojníky. Někteří z nich se naučili česky; tak jmenovitě příbuzný samého majitele pluku, major hrabě Wallis, jenž uměl italsky, francouzsky, německy a také velmi dobře česky. Ten, poněvadž věděl, „jak velice“, píše Jeník, „miluju svůj mateřský jazyk, hovoří se mnou zpravidla česky.“

II.

Když se chystalo k válce o dědictví bavorské, povolán Jeník z dovolené, kterou trávil u svých příbuzných. Pluk jeho zatím už vytrhl do Bavor. I jel Jeník za ním přes Plzeň, Klenč, přes Mnichov pod

lesy, až jej stihl v Koubě (Cham), kdež byl štáb. On sám se dostal se setninou do vsi Schorendorfu, kdež hlavním úkolem bylo hlídat cizozemce, aby ne-
utíkali od setniny. To bylo v lednu 1778; ale již v březnu vraceli se do Čech. Tehdy vojáci všechno přechodili dlouhými pochody. 21. března dorazili do Domažlic, 30. do Rokycan, 6. dubna byli v Praze.

Po různých pochodech a ubytováních vtrhli v červenci do ležení u Mimoně, ale již v srpnu dostali se na zimní byty do Teplic. V listopadu jeden pěší, jenž chtěl od jejich pluku sběhnouti, oběšen, jiných devět musilo běhat „ulicí“ tři set mužů.

Počátkem r. 1779 Jeník onemocněl a musil do plukovní, polní nemocnice, kteráž, když došla zpráva, že Prusové vtrhli do Čech, se stěhovala do Lovosic, odtud na zámek Buštěhradský, kdež zřízena velká vojenská nemocnice; tam zmíralo zpravidla patnáct vojáků denně. Poněvadž nebylo dost místa, odklízeli rekonvalescenty do okolí, a Jeník, sám rekonvalescent, měl padesát zotavujících se vojáků dovésti do Lidic. Tam jich však dovedl jenom dvacet; ostatní padli cestou velkou slabostí. Jeník vděčně uvádí lidického rychtáře Jos. Holuba z č. 18, jenž poslal pro nebohého a seč byl, o ně se staral. I na jeho hezké dcery si Jeník vzpomíná i na to, jak z Lidic nerad odcházel.

Zatím skončena mírem v Těšíně v květnu r. 1779 tak zvaná „bramborová“ vojna, již Jeník ve svých Bohemikách jmenuje „sukcesionvojna“, za kteréž jeho pluk ani nevystřelil. Jeník se dostal do Plzně. Tu „ležel“ několik let. R. 1783 stal se skutečným desátníkem se službou šikovatelskou a s právem nosit španihelku, roku příštího praporečníkem.

R. 1786, kdy bylo velké ležení „české armády“ u Hloupětína, požádal za velkých manévru o audi-

enci u císaře Josefa II., maje k němu nějakou žádost stran svého platu. Císař s Jeníkem promluvil a nezapomněl. Žádost Jeníkova později písemně příznivě vyřízena.

V dubnu r. 1787 byl Jeník komandován ku stavbě Terezína; bydlel s vojáky v barákách před pevností a měl tu milostné dobrodružství s dcerou ze mlýna, zvláštní chráněnkou knížete Lichtenstejna. Jeník zachoval její psaní v denníku; ale její podobizny tam není. V září téhož roku stal se podporučíkem.

R. 1788 byl Jeník na dovolené; než furie válečná zase mu ji zkazila. Rychle musil k praporu, jenž ustanoven do pole proti Turkům. Do toho praporu vřazeni většinou samí cizozemci, kteří proto zle láli a vyčítali, že je to schválně, proto, aby tam v těch nezdravých končinách pokapali, aby byli první do ohně. Vlastní příčina tohoto opatření byla, že cizinci z těch dalekých končin nebudou moci tak utíkatí od pluku jako v Čechách.

Jeník opatřiv si vůz a dva koně, jak důstojníci tenkrát do války mívali, dorazil k praporu v Kladru-bech. Dne 17. března byli v Přešticích, 7. dubna v Mauthausenu v Horních Rakousích, 18. dubna v Kremži, odkudž je po Dunaji dopravovali přes Vá-cov, Budín a dále na turecké hranice. Dne 5. máje, tedy skoro dva měsíce po tom, co vytrhli z Čech, byli v Petrovaradině.

Strašlivá vedra je mořila a žízeň; z nouze pili vodu z Dunaje, z čehož vznikly nemoci; nad to snášeli muka, jež jim působili strašliví komáři. Při tom služba těžká a nebezpečná, neboť Turci přijížděli na čajkách a přepadali pikety a stráže. Každou chví-li strhla se někde srážka. Kde Turci zvítězili, uřezali padlým hlavy, nabodávali je na tyče a odváželi do Bělehradu.

Jeník, jenž byl na nejedné piketě, dostal se také do strašlivého zmatku, stihnuvšího císařské vojsko na ústupu k Lugoši. Zle se tenkrát dařilo jmenovitě krajanu poručíku Wiederspergovi, jenž vedl průvod čtyř set selských vozů. V tom zmatku zapomněli také na čtyři setniny českého pluku Brechainvillova rozložené na piketě poblíže Veteránské jeskyně nad Dunajem. Setniny ty, ač zcela opuštěné, daly se v boj s Turky; dvě skoro úplně zničeny, dvě, vedené majorem Steinem, ustoupily do té Veteránské jeskyně, kdež se pak dlouho hrdinsky bránily, tak že Turci ctíce jejich udatnost, přijali čestnou kapitulaci a propustili je. Tu to bylo, kdy „slávou okryl písecký se pluk“, jak vzpomíná starý polesný Doupnák v Koubově „Rokoku“.

Dne 8. listopadu 1788 vytrhl Wallisův pluk z neblahých těch končin a maširoval do Rakous na zimní byty. Za šest neděl dorazili do Welsu v Horních Rakousích a v lednu 1789 ubytovány dvě setniny v Gmundenu; z nichž jedna byla Jeníkova. Když důstojníci prvního dne večer přišli do hostince k Stöckmannovi, očekávali je tu všichni bánští radové a úředníci soliváren a přivítali je velmi srdečně. Setník Nattermann tím mile překvapen, řekl Jeníkovi po česku:

„To jsou jistě hodní lidé.“ Ale v tom jeden z těch ouředníků na to také po česku:

„Nevěřejí tomu, jsou Němci.“

Tuto žertovnou poznámku pronesl MDor. Bláha, působící jako lékař při solivárnách. Krajan, jehož se nenadáli a jež Jeník nazývá podivuhodným a veleučeným, byl osobou opravdu zajímavou. Vstoupiv do řádu jezuitského, měl se státi knězem, než před samým vysvěcením byl řád zrušen; tu Bláha nechav theologie. oddal se medicíně. Sám někdy člen tova-

ryšstva Ježíšova byl pak jako lékař svobodomyslný, pravý Voltairián a nepřítel jezuitů tak jako jejich bývalý odchovanec Jeník.

Krajanství oba sblížilo, stejné názory je spřátelily, jakož i vlastenecké smýšlení. Je opravdu podivuhodno, jaký upřímný Čech byl tento lékař, divným osudem do tohoto zákoutí zavátý, žijící stále mezi samými Němci.

S Jeníkem se záhy spřátelili tak, že „on beze mne a já bez něho jsem nemohl být“, vypravuje Jeník. „Denně jsme se vidali; jinak se mnou nemluvil nežli česky, a já musil mu slíbit, že až odtáhneme, nebudu mu jinak psáti, nežli česky.“

Jeník si pobyt v krásném Gmundenu tuze pochvaluje. Zima i jaro příjemně mijely ve společnosti úřednických rodin; středisko všech zábav byl dům presidenta salin Riethalera; jeho paní bývala komornou Marie Terezie, jež pak kmotrovala její dcerušce Terezii. Sličná Tereza byla v čas pobytu Jeníkova v Gmundenu sedmnáctiletá; jeden z důstojníků, hrabě Colloredo, si ji šíleně zamiloval. A rytíř Jeník v té selance nezůstal také bez pastýřky.

V jeho denníku je na místě, kde vypravuje o tomto pobytu gmundenském, sklíčko, zvící hodinkového skla, přilepené na vrstvě černého vosku. Do zlaté půdy toho sklíčka je vyškrabána silhouetta, na podložce černého vosku ovšem černá, zpodobující rozmilou dívčí hlavu v divném klobouku, za onoho času jistě modním. A to je obrázek té Jeníkovy pastýřky, slečny Nanetty „de Bergmann“, kterýž dostal od ní na památku a kterýž přenosil a zachoval celý a neporušený po všech pochodech a nesnázích válečného života.

Než do gmundenské idylly zaječel rušivé hlas polnice. V polovici června přišel náhlý rozkaz, aby

setnina se přichystala na pochod do války a zase proti Turkům. Poslední hostina u presidenta Riethalera, trvavší dlouho do noci, byla skvostná, ale za teskné nálady. (Na čtyřliberniho pstruha o té hostině podaného, Jeník nezapomněl.) Loučení bylo přesmutné. Aby se ráno neobnovilo, poručil setník Nattermann, poněvadž nechtěl mítí žádného budičku, aby desátníci tiše budili a setnina aby potichu odtáhla. Stalo se, ale když se šikovala, byli Gmundenští už vzhůru a vyprovodili milé vojsko na hodinu cesty.

III.

To bylo dne 24. června 1789. V srpnu ocitli se dole v Banátu. Různá ležení, stanoviště, různé pochody v těch stranách; dne 10. září tajný noční pochod, za kterého nikdo nesměl pod trestem smrti ani zakřesat ani si zakouřit. Když vojsko a s ním setnina Jeníkova dorazili k Sávě, nebyl pontonový most ještě hotový. Teprve ráno dne 11. mohli přejíti řeku. Dne 12. postupovali dále ku Bělehradu srbskému a zabrali posici před touto pevností na vrchu Tetině.

Když Turci začali do nich z pevnosti pálit, rozložili se pod větrným mlýnem u Bělehradu, kdež byli lépe kryti. Nastaly obléhací práce, při nichž Jeník s mužstvem často musil krýt pracující za stálého nebezpečství. Pak nastalo prudké bombardování pevnosti; dne 30. září byl útok na rácké předměstí, kteréhož útoku se Jeník účastnil. Země se třásla za hřímání děl, a jak předměstí hořelo, slyšeli útočící ruchání a hřmot bořících, řítících se stavení. Za útok u rozlétna se zpráva, že Laudon je raněn; vojsko tím rozzuřeno, udeřilo tím prudčeji na Turky a za-

hnavši je z palisad, opanovalo předměstí. K tomu úspěchu přidána ještě milá zpráva, že Laudon není na smrt raněn, že ho jen uhodil dělostřelecký kůň, a proto že slavný vojevůdce nemohl hned na nohy.

Za týden, dne 7. října se Bělehrad vzdal. Pět granátnických praporů en parade vtrhlo do pevnosti; dne 10. října oběšeno před sešikovaným vojskem šest císařských sběhů, které Turci vydali s pevností.

Z této výpravy odnášel si Jeník na památku arabskou listinu a malé modlitby arabsky psané; vzal je za toho útoku padlému, mladému důstojníku tureckému, jenž je měl na krku zavěšeny. Obojí tu památku zachoval a po letech letoucích vložil ji do svého přepsaného denníku jako dokument.

Výsluhou z turecké vojny měl zlou zimnici. Nemoc byla tím trapnější, poněvadž neměl ani řádného ošetření ani slušného přístřeší. Teprve v Karlovicích a pak v Novém Sadě bylo lépe; odkud vydal se na další cestu přes Kaloču, Pešť, Ráb do Rakous. V lednu 1790 dostal dovolenou; i vypravil se do Čech ku své sestře, ovdovělé hraběnce Vratislavové na Radvanov, do svého rodiště, kamž v únoru přibyl. Tu se mu Dr. Bláha z Gmundenu po druhé písemně přihlásil. Poprvé psal Jeníkovi na turecké hranice, a Jeník list ten zachoval v originále jako přílohu ve svém denníku i v přepise. Nejsou nezajímavá ta psaní, z nichž patrně i smýšlení Dra. Bláhy, i to, jak vzdělaný ten upřímný Čech zápasil s mateřštinou.

„Urozený a hrdinský pane!“ píše z Gmundenu dne 12. srpna 1789 Jeníkovi do válečného ležení. „V jistý naději dlouho trvající vzácný písmo mně jednou k rucem přišlo, uznajíce z něho přítele upřímného se velice těšíc, jsem všemu Gmundenskému lidu radostný zpomenutí oznámil, vědouce, že moje oznámení velkou radost a vinšování dobrého věku

přinese. Hlas jeden slýchaný byl: ať se jim dobře děje, ať zdravý a zase brzo k nám přijdou, neb my Je rádi máme — — —“

Tato ukázka řeči dostačí. K listu připsáno žertovné skládání, z něhož tuto některé význačnější ukázky :

„Já (Bláha) ale vždy se za vás modlím:

Velký Jozefe králi mocný	}	Otče náš!
volají k tobě zdraví, nemocný		
věduce, že v světě jinšího	}	jenž jsi
není a nebude císaře vyššího		

Ať Laudon, Jeník za nás bojuje,	}	buď vůle tvá!
nám jistý vítězství zvěstuje.		

Brzy v pokoji zpátky přijíti,	}	dej nám dnes!
přátele i frejerky navštívit		
neporušená ostane husitská	}	neuvod nás
Ať naše krev s vatováclavská		
od execírky a nočních komárů	}	zbav nás.
těch nevzácných kamarádů		

Na konec žádá, aby Jeník vyřídil ostatním známým důstojníkům, jmenovitě hraběti Colloredovi a j. „mé celé náklonnosti a vinšování stálého zdraví — — a zůstávám na věky neporušený přítelíček Bláha lékař král. císařského solního stavu.“

Druhý list Dra. Bláhy daný v Gmundenu 25. února 1790 došel Jeníka v Čechách 1. března. Dr. Bláha, věda patrně z listů Jeníkových o Jeníkově nemoci, radí mu lékařsky, co by měl činit, vroucně vzpomíná na císaře Josefa před několika dny zemřelého, a ptá se, jak bude v Čechách, mají-li páni stavové bělmo na očích, kdo jim je má sejmouti? Tyroláci, o nichž se říká, že teprve v čtyřicátém roku svého

věku rozumu nabývají, že obhájili svých práv, ale bojovné, hrdinské Čechy že spí. Bláha se ptá, co si má myslet. Zdá se mu, jakoby cizí krev v českých žilách proudila, a cituje: „Ablatum est sceptrum a tribu Juda“ a z Jeremiáše: „Patres nostri peccaverunt et non sunt et nos poenam luimus.“*) To že se na Čechy hodí. Na konec žádá, aby Jeník, přijde-li do Prahy, pozdravoval jeho příbuzného Vincence Bláhu, jenž se tam stal professorem technologie a přírodních věd.**)

V třetím listě, taktéž do Čech zaslaném, mluví bývalý novic jezuitský o Malebranchovi, posmívá se přirovnání z mrtvých vstání ke kukle a motýlu, vtipkuje o důsledcích theorie, že se látky z hrobů obměňují v rostlinách a jinak, že přecházejí do vzduchu, a že „odtud rostou houby, jahody, babí plesk, babí trus“. Dále vzpomíná na učeného benediktinského exegetu Calmeta:

„Calmet, ptejte se vašeho faráře, co jest to za zvíře, měl divný důmnění o tom zázračném vzkříšení —“ a dále vtipkuje o mumii, že mají mozek vybraný, jak tedy bude po mrtvých vzkříšení — „Caetera cogitate domi, pravíval Aristoteles učedníkům svým.“

Hned zase přeskakuje do politiky a z řádků těch na novo se ozývá horlivý Čech i Slovan. „Proč jest při naší paměti krveprolití tak u Očakova jak u Rybníku.***) Bělohradu se státi muselo?“ A vyslovuje zvláštní nápad: „Podle mého důmnění, aby synkové naši

*) Odňata jest berla od pokoleni Juda.

Otcové naši hřešili a již jich není, my však trestání po nich neseme.

**) Tato část listu jest psána německy. Nedovedl se asi Dr. Bláha o těchto věcech po česku jak náleží vyjádřiti.

**) Rymaík.

udatnost slovenského plemena do sebe vtáhli, neb odtad*) pocházejí naši tak česky, moravsky jak polsky a rusky národové.“

Horlivý Josefinista, ač píše šlechtici, nepokrytě se vyslovuje:

„Regulirování dáňův (dani) podle pravidla Josefinského jest konec“ (nastoupil totiž vládu Leopold II.), „a stavům jest dán zase nůž sedláčka dřítí. Ale dřen býti musí, proč je sedlák —“

Na konec žádá:

„Na všechny dobry vlastence nešť je farář neb šafář, pohůnek nebo pacholek mé pozdravení, vám ale zůstávám poslušný a upřímný služebník **F r a n t a N e m o d l a.**“

Význačné pro něj jméno. Zajímavo je, že řádky od slova „na všechny dobry vlastence“, jak tu jsou opsány z originálu toho listu, jsou v Jeníkově přepisu jenom až po „farář a šafář“; ty pohůnky a pacholky Jeník v přepisu vynechal. Nejzajímavější je douška Dra. Bláhy napsaná zrovna pod podpis: „Franta Nemodla“.

„Nezapomeňte na stary česky knihy, a když nějaký vypátráte, po deliganci nám je pošlete a dyby Vás trefila cesta skrz Husince, polibte u vši důvěrnosti dům, v kterém Svatý Hus narozen jest.“

To bylo napsáno „V Gmundě dne 31. března r. 1790.“ —

Zatím co Jeník trávil na dovolené, dostal se jeho pluk, jenž měl od r. 1789 nového majitele, a slul pluk barona Brentana, na Moravu. Jeník dojel ho v květnu v Kralicích a dověděl se tu, že je povýšen za nadporučíka, ale k praporu, který byl posádkou

*) Z krajin podunajských.

v Čechách, v Chebu. Jeník tam přibyl v prosinci r. 1790. Na stravu chodil ke capitainu-lieutenantovi, jehož paní znamenitě vařila; s Jeníkem se u ní stravovalo několik setníků a dva gymnasiální professoři, oba — exjezuité.

Život v Chebské posádce se Jeníkovi líbil. I tu získal lásku mladé dívky, Lisetty Dvořákové, s níž se proti vůli jejich rodičů scházel a jejíž psaníčka, německá, zachoval i její podobiznu (obrázek gouachový), zajímavou i podobou mladistvé, svěží dívčiny i jejím krojem. Rok v Chebu uběhl jako voda; druhého, 1792. byl Jeník na dovolené v Radvanově, kdež jej stihl rozkaz, aby se bez meškání vypravil ke pluku do války — proti Francouzům. Opatřiv si povoz a pár koní, jel za plukovním štábem do Plzně.

V polovici prosince r. 1792 vytrhl pluk od r. 1792 barona Wenkheima přes Stody a Klenč do Bavor. V lednu r. 1793 začal si Jeník v Haistadtě psát první poznámky o této francouzské výpravě. Dne 2. února dorazili do Neuwiedu u Rýna, kterýž příštího dne přešli, míříce na severozápad k belgickým hranicím. Dne 27. t. m. byla prohlídka pušek; začínalo jíti do tuha. Již nazejtří uhodili na přední hlídky francouzské, kteréž zahnali. Dne 2. března (1793) měli srážku s nepřítelem u Aldenhowen, kdež zvítězili. Dne 5. t. m. minuli Maastricht, a dne 18. dostal se Jeníkův pluk do bitvy u Neerwinden, či jak Jeník, nejspíše dle svého stanovítě píše, u St. Throndu; bojovali tam proti Dumouriezovi, za něhož, když byl ministrem války 1792, vypověděla Francie válku Františkovi jako králi českému a uherskému. Pluk Jeníkův bojoval za té bitvy, jež trvala od sedmé ráno až do páté odpoledne, na pěti místech.

Když zvítězivše táhli nazejtří bojištěm, všiml si Jeník mezi padlými starého francouzského vojáka

s — dřevěnou nohou. Jeník zapsal ten dojem uvažuje, jaké je nadšení francouzského národa, jaká jeho láska k svobodě, když takoví šli do boje.

Dne 22. března utkali se s nepřítelem před městem Louwainem (Löwen). Pluk utrpěl značné ztráty, kteréž Jeník tu jakož i po jiných bitvách a srážkách zevrubně zapisuje.

Dne 28. dubna prošel pluk Brusselem; nazejtří vtrhl do Soignies, města na jih od Brusselu, kdež jej a pluk Wartenslebenův uvítalo obyvatelstvo nadšeným voláním „vivat!“ i vyzváněním, ač byl velký pátek. Měliť Belgičané jakobinské hrůzovlády do syta a proto vítali s takovou radostí vojsko bývalého svého panovníka. Večer toho velkého pátku bylo na počest vojska osvětlení; na náměstí hrály střídavě kapely obou pluků, v přestávkách ozývala se s věží zvonková hra, která se císařským hrubě nelíbila. Jenom nadporučík Jeník z Bratřic ji s potěšením naslouchal, neboť mu připomínala „milé, hlavní město Prahu, kdež za mladých let slýchal zvonkovou hru u kapucínů.“ —

Dne 2. dubna 1793 dorazili do Tournay města; tam jim zradou Dumouriezovou byli vydáni francouzský ministr války Beurnonville, jenž měl převzít hlavní velení po sesazeném Dumouriezovi, a vyslanci konventu Camus, Quinette, Bancal a Lamarque, vyslaní konventem, aby Dumourieze zatkli. Všichni tu jmenovaní odesláni do hlavního stanu do Monsu. Dumouriez sám přijel do Tournay dva dny po té, večer ale jel hned dále do Monsu, takže se zdá, že ho Jeník ani nespátl. V Tournay chodil Jeník často do starobylého domu, poněvadž jej gotický ten chrám upomínal na kostel sv. Víta v nejmilejší Praze.

Dne 7. dubna vtrhli do Francie; Jeník však se tu dlouho neobmeškal. Dne 18. t. m. došlo ho ozná-

mení, že je přeložen ku granátnickému praporu svého pluku, a ten prapor ležel — v Praze. S radostí uvítal Jeník tu zprávu a konal ihned přípravy na dalekou cestu. Dne 25. dubna vydal se do Čech.

IV.

Jel přes Thronď a Lutich do Němec, na Bonn Montabaur v Nassavsku, kdež setkal se s krajany; byli to čeští pacholci a sedláci u přípreží, jež dovezly střelivo určené pro vojsko obléhající pevnost Valenciennes. Vezly je z Čech až do Koblence a odtud se vracely. Jeník počítal, co asi stojí jedna puma vezená z Prahy až do Francie k pevnosti Valencienneské, a připsal ostrou poznámku o vojenské správě, jakéž také činí sem tam ve svém denníku, kdež se hodí.

Dne 12. května dojel do Würzburgu; odtud mířil přes Bamberg, Baireuth do Prahy velikou oklikou přes Cheb, kamž jej hnala touha po roztomilé Lisettě. Dne 17. května o jedenácté dopoledne vjel do Chebu a způsobil zde nemalé překvapení, poněvadž se ani řádkem neohlásil.

Byl radostně přijat, měl se dobře, ale jako stín stála za ním cesta do Prahy k praporu, k němuž byl přeložen. Když konečně chtěl do Prahy, došla zpráva, že jeho prapor tam už není, že na náhlý rozkaz musil vytrhnout a tou dobou že je již na pochodu do Němec a do Francie proti nepříteli.

Jeník musil ihned za ním, Prahy ani nespátřiv. V Chebu samém pobyl si jenom týden. Rozloučiv se s milou a s četnými známými, vydal se na novo na dalekou cestu dne 26. května. Dne 28. byl v Norimberce; za Norimberkem ve vsi Ampferbachu stihl svůj prapor. Kudy tito granátníci táhli, všude byl

shon, všude se sbíhali podívat se na ten vybraný lid, v jehož řadách nebylo ani jediného malého muže. A zrovna setnina, u níž Jeník sloužil, měla největší habány, bez malička šest stop čili dva metry vysoké, některé i přes ně.

Jeník uvádí v denníku všechny granátníky své setniny jménem i jejich výšku na stopy, palce a čárky. Ze všech největší byl Jan Steiner, vyučený kovář ze Šfáhlavského panství, krácející na křídle, 6 stop a 2 palce vysoký. Setnina měla čtyři desátníky, dva hubeníky, dva pištce, dva tesaře, Petra Bureše a Jakuba Hajdíka, skoro šest stop vysoké. Tesaři jediní směli nositi kromě knírů také licousy nebo bradu. Ku granátnické uniformě měli ještě koženou zástěru s lacem a sekeru v bílém, koženém pouzdře, již nosili na rameni.

Prapor postupoval Německem zase do Belgie, kamž dorazil čtvrtého týdne svých pochodů. Dne 22. června přitáhli do města Huy za Lutlichem. Pršelo, jen se lilo; za toho lijáku přišel Jeník do bytu sobě vykázaného, do domu či villy ve veliké zahradě. Byl promoklý a všečen zablácený tak, že ani nechtěl vstoupiti do krásného pokoje, do kterého jej uváděla čiperná komorná. Než musil a liboval si pak, jak bylo o jeho pohodlí postaráno. Zvěděl, že paní domu je tak pozorná a mnoho laskavá.

Než ani okem jí nespátril; až pak uslyšel její hlas. Začala ve vedlejším pokoji zpívat, doprovázejíc svůj zpěv hrou na loutnu. Císařský nadporučík v copu a „vukličkách“,*) v bělostné uniformě naslouchal, naslouchal; libezný hlas neznámé dámy, jež jistě byla krásná, jak byl té chvíle dle jejího hlasu přesvědčen, jej vábil, až uvábil. Jeník vstoupil,

*) Kadete na spáncích.

aby vyslovil svůj obdiv a tuše asi také, že to zpívání není snad bez úmyslu; a odvahy své nelitoval.

Paní domu, pěvkyně, mladá, sličná Francouzka, přivítala jej laskavě. Prosil, aby zpívala dál, poslouchal, pak hovořili, bavili se, večereli spolu. Bylo pozdě na noc, když se vrátil do svého pokoje. Jen jednoho litoval: že musí hned nazejtří dál a to ještě časně z rána. O své hostitelce se dověděl, že je milostnicí nějakého bohatého kavalíra.

Granátníci 35. pluku táhli pěšky dále přes Namur, Mons do ležení u Herainu a zůstali v observačním sboru, kdežto jejich pluk tou dobou mnoho zkoušel při obléhání pevnosti Valencienneské. Setniku Nattermannovi, známému nám z Gmundenu, zničeno tam pravé oko, jak do něho vrazila štiřba olova ze střelné rány.

Dne 1. srpna 1793 se pevnost vzdala. Francouzské posádce povoleno, aby odtáhla; musila však na glacis pevnosti složit zbraň a projíti ulicí čtyř granátnických praporů, dvou českých a dvou uherských. Francouzové, kteří tak hrdinsky se bránili, byli tím uraženi. Šli řadami císařských granátníků, ale s očima sklopenýma a kdo z nich vzhlédl, tomu zablesklo v očích nenávistí a pohrdáním. Jeník tak zapsal i to, že od této události byli císařští granátníci ve Francii v nenávisti, a že jim tam říkali Janičáři německých despotův. —

Jeníkův deník obsahuje zevrubné zprávy o tom, co se dalo den ze dne, mnoho detailů o různých pochodech i potýčkách, o svizelích různých stanovišť a noclehů v širém za chladných, podzimních nocí, často za deště a bez stanu, někdy i bez ohně. Tady budtež uvedeny jen důležitější události.

Dne 30. září postupoval Jeníkův prapor na východ od Valenciennesu k pevnosti Maubeuge, v níž

toho času meškal Jean Baptiste Drouet, konventem vyslaný kammissar k severní armádě, nedávno ještě poštovní v St. Menehouldě, ten, jenž r. 1791 poznal prchajícího krále Ludvíka XVI. a způsobil jeho zatčení ve Varennech. Maubeuge sevřen císařským vojskem. Drouet obávaje se, že se dostane do jeho zajetí, odvážil se s pětasedmdesáti jezdci se probít. Ale když odražen chtěl zpátky do pevnosti, zastřelen pod ním kůň a Drouet zajat. Podplukovník Sent-Kerest 5. husarského pluku braběte Esterházy jej zajal.

Drouet choval se, jak Jeník poznamenal, drze i ve hlavním stanu; proto jej dal polní zbrojmistr Colloredo spoutat, ruce křížem, a poslal jej do Bonnu k vrchnímu veliteli princí Koburgovi.*)

Dne 5. října 1793 nastoupil Jeník s několika důstojníky od pěchoty i jízdy na 48 hodin jako ordonnance u polního zbrojmistra Clairfaita, proslulého vůdce císařského za těchto válek. V poledne toho dne u něho obědoval. V noci měl obtížnou cestu do Haumontu, poněvadž musil hlubokými lesy. Nedůvěřuje svému průvodci, Francouzovi, uvázal jej za řemen ku svému koni a jel, maje v ruce pistoli k ráně připravenou. Po půlnoci dorazil do Haumontu, odevzdal depeše, jel ihned zpět a vrátil se za svítání.

Z té ordonační služby byl vystřídán o poledni dne 7. října.

Dne 8. října strávil se čtyřiceti muži, jež vedl, na piketě v osamělém mlýně, kdež se jim nic nepříhodilo. Za týden však šlo do tuha. Jourdan chtěje vybavit obleženou pevnost Maubeuge, obořil se dne 15. října se čtyřiceti tisíci muži na Clairfaita, jenž měl jenom patnácte tisíc. Clairfait se toho dne udr-

*) Je známo, že byl Drouet pak v Olomouci internován.

žel; toho dne byl Jeník v ohni u vsi Durlairu. Francouzové, kterým se v noci dostalo posil, udeřili hned nazejtří na Clairfaita. Slavný Carnot, jenž byl při Jourdanově armádě jako vyslanec konventu, účastnil se boje. Složiv na svůj vrub jednoho neschopného generála divise, ujal se na místě jeho velení při útoku na výšiny u Maubeuge.

Jeník, jenž se ve svém denníku o Carnotovi nezmiňuje, stál toho dne zas u vesnice Durlairu v granátnické divisi svého pluku. Sám podmaršálek hrabě František Kinský ji vedl a vtrhl s ní do Durlairu. Je pozoruhodno, že Jeník o tomto znamenitém generálu a uvědomělém Čechu a zastanci české řeči, jenž napsal „přiznávám se, že já jako dobrý potomek Slovanů zdědil jsem předsudek, když Francouzovi je mateřskou řečí francina a Němci němčina, že také Čechovi musí býti mateřskou řečí čeština“,*) se nijak nezmiňuje jako o Čechovi a spisovateli.

Za velení Kinského tedy vtrhli čeští granátníci Wenkheimovi do Durlairu a zabrali postavení v opločených zahradách. Jeník vyslán s četou dále ku předu. Bitva byla tuhá, střelba neumlkala, všude samý dým a v dýmu stáli. Bojováno až do pozdního soumraku. V tuto chvíli byl Jeník se svou četou na exponovaném místě osamocen a v nemalé nesnázi, zvláště když viděl, že jejich armáda se dává na ústup.

Pozoroval celé oddíly couvající, slyšel zlověstné: „Cavallerie her! Kanonen zurück!“ a pak už také zřetelně pokřiky postupujícího nepřítele: „Avance! Avance!“

Vyslaná patrola oznámila, že všechno ustupuje

*) Erinnerung über einen wichtigen Gegenstand von einem Böhmen. (Praha 1773.)

stranou na pravo, že už jsou daleko v zadu. A on tu s četou sám daleko v předu. Poslal do vsi vojáka, který se šťastně vrátil a přinesl rozkaz, ať ustoupí na návrší, kdež jeho prapor. Podařilo se jim, dorazili v čas a zanítily jako všechno vojsko, co ho tam bylo, na rozkaz ohně, jakoby se tam chtěli držet; ale když ohně vzplály, ustoupili s návrší a ustupovali dál, nechavše obléhání pevnosti Maubeuge, dál až za Sambru. Marný byl důmysl Clairfaitův, marná udatnost jeho vojska, když vrchní velitel princ Koburský je nechal bez podpory.

Jeník v těch místech svého denníku uvádí, že se český sbor granátnický (Böhmisches Grenadier-Corps) skládal z praporů Athemsova, Walschova, Synothova, Ullmova, Ullrichova, u něhož on sám sloužil.

V.

Téhož dne, kdy pluky francouzské republiky pod Jourdanem a Carnotem zvítězily u Maubeuge, popravili v Paříži královnu Marii Antonii. Armádní rozkaz daný dne 24. října 1793, jež má také Jeník v denníku uložený jako přílohu, oznamuje tuto událost císařskému vojsku, vyzývá je, aby pomstilo smrt nešťastné královny, a bojovalo tím udatněji. Listina končí dodatkem, aby tento rozkaz čten byl plukům v jejich řečích. Podepsán princ Koburský, polní maršálek.

Dne 25. října vyslán Ullrichův granátnický prapor, v němž Jeník sloužil, na rekognoskování jednak silnice maubeužské, jednak přilehlých lesů. Tím přiblížili se čeští granátníci valně k francouzským hlídkám a místem tak, že s nimi mohli hovořit a i také hovořili. Ku srážce však už nedošlo ani tu ani pak.

Pozdní podzim rozvedl bojující; pluky a prapory zavedeny do zimních bytů.

Jeník z Bratřic, tou dobou nemocný, dostal se na zimu do smutné vesnice Mequiniersu, do bytů ještě smutnějšího. Obýval s vojáky začazenou jizbu se špinavým krbem. Nedostávalo se jim dříví, jídla, všeho a francouzský lid choval se k nim neochotně, ano se záští. Jeník vypravuje, že lid byl hrdý na svou svobodu, Rakušanů nenáviděl a jimi povrhoval.

„Každý selský synek neostýchá se veřejně (t. j. před cizím vojskem) zazpívati svou „ça ira“ a podobné, a byly vesnice, kdež na císařské vojsko stříleli a pak se všim, s dětmi odtáhli za republikánskou armádou. Slova „král“ nenáviděli.“ I v kartách zrušili krále a královnu.

Jako na doklad přilepil Jeník na dvě strany svého denníku francouzské karty revoluční, jež tenkrát našel při špitálské inspekci v Bavay a zachoval pro památku. I výklad k nim připojil, ač nápisy a hesla těch hrubě malovaných listů mluví jasně.

Tou dobou schoval Jeník také několik francouzských assignatů různé ceny a velikosti; nyní jsou přilepeny v jeho denníku za těmi kartami.

Smutná zima ve smutné vsi, v níž Jeník pilně psal do svého denníku, minula. Na jaře 1794 vysílána Jeníkova setnina na různé piketty; tak jmenovitě dne 14. dubna k pevnosti Maubeuge. Dne 12. května dostali se do tuhé srážky v těch končinách, jmenovitě v lese, kdež přepadena divise, t. j. dvě setniny Brenchaivillských granátníků (českých). Mnoho jich tam zahynulo, obecných i důstojníků; mezi těmito také poručík hrabě Berchtold.

Když Jeník za té vřavy dostal se i k jeho mrtvole a jeho jméno zapisoval do svého denníku, netušil, že s rodinou zabitého hraběte přijde do příbuzen-

ství, a že jeden z Berchtoldů označí jeho, Jeníkův, hrob. —

Jeníkův prapor, jenž tou dobou měl nového velitele, majora Frankenbusche, a dle něho se teď nazýval, dostal se dne 13. června 1794 do bitvy u městečka Hooghlede v belgické provincii západních Flandrech. Císařskou armádu vedl Clairfait. Nad francouzskou měl vrchní velení Pichegru; bylo však zásluhou jeho divisionáře, generála Moreaua, že dotčeného dne vítězství zůstalo při praporech francouzských.

Bitva částečně i po lesích zuřila. Strašlivá byla ozvěna, vypravuje Jeník, dělových ran, jež ze všech stran hřímaly, strašlivé praskání uštěřovaných snětí, z nichž třísky lítaly daleko a zraňovaly.

Jeníkův prapor stál v širém, když dán mu rozkaz, aby nastoupil do ohně. Za deště kulí hnali se volným polem; Jeník, veďa své oddělení, měl šavli vzhůru nad hlavou. V tom mu rázem vyražena a odletěla kus. Granátníci to zpozorovali, sebrali ji, ale již také viděli, že pravice jejich nadporučíka klesla a že jeho bělostný frak zalévá se krví. Šest granátníků přiskočilo, obklopilo jej a odvádělo. Poslal je zpět do boje až na jednoho; Špinka se jmenoval. Ten strhnuv s hrdla bílý šátek, zavázal Jeníkovi na rychlo ránu a vedl jej do zadu k nedalekému lesu, kdež uhodili na svůj, Wenkheimův pluk.

Když Jeníka zaváděli na obvaziště, dopravovali tam dva obrovští granátníci raněného důstojníka na — dětském vozíku, ježž bůh ví kde sebrali. Ustlali na něm, jak mohli: své pušky položili na vozík, a mezi ně raněného. Byl Jeníkův krajan a také staročeského rodu, rytíř Wiederspurg, ten, jenž u Lugoše se dostal do hrozné tísně, jak už vypravováno. Bylo mu hůř nežli Jeníkovi, neboť byl raněn do nohy a nemohl se bez cizí pomoci ani hnouti.

Opatřili pro něj žebřinový vůz, naložili jej a Jeník se při tom svezl. Vezli jej do nedalekého městečka Deince. Když vyjeli, potkali několik vojaček svého pluku, které, když je shlédly, zvláště Jeníkův krví zalitý a postříkaný bílý kabátec, daly se do nářku a s pláčem ptaly se po svých mužích.

Prvního, lepšího ošetření dostalo se raněným v klášteře dominikánek v dotčeném městečku. Odtud zavezení do Gentu. Za nimi tam přichvátal pater Fagot, tlustý, plukovní kaplan; sám poplašen poplašil je, že je zle, že armáda je na ústupu. Oba ranění a s nimi raněný setník O'Murphy vymohli si u správy nemocnice, že je propustila. Dne 24. června o druhé hodině odpolední vyjeli z Gentu. Jeník z Bratřic měl s sebou vojenského sluhu Petra Maška.

Obtížný byl přechod přes Skaldu, neboť hannoverské vozatajstvo zatarasilo cestu u převozu. Přes Antwerpy, Mecheln vydali se do Tirlemontu, odtud na Maastricht do Němec. Dne 28. června dojeli do Cách, kdež se zdrželi do 11. července. Dne 13. t. m. byli v Rejně Kolíně. Odtud se vypravili na rozkaz do Neuwiedu. Ale tam nenašli ani místočka pro sebe; město bylo raněnými a nemocnými přeplněno.

Jeník musil se svými společníky na loď a po Rýně do Bonnu. Než ani tam nemohli zůstat. Ve vsi Renndorfě byli ubytováni, a tu se jejich rány během měsíce tak zlepšily, že 1. dne září chtěli nastoupiti cestu zpět k praporu. Ráno toho dne bylo již zapraženo a Jeník chystal se do vozu; v tom zjistil, že jeho sluha Petr Mašek desertoval. Odjezd se tím zdržel o celý den. Jeník vyšetřil, že Mašek zběhl k Angličanům. Když totiž s pánem svým byl v Neuwiedu, setkal se tam s verbíři k anglickým, červeným husarům, kteřížto verbíři platili veliký závdavek. A ten Maška ulákal.

Jeník opatřiv si nového sluhu, vojenského tesaře, vydal se 2. září na cestu, a sice zpět do Cách. Dne 10. t. m. dorazil jako rekonvalescent ku svému praporu do ležení u Irrmondu. Poněvadž jeho rána nebyla ještě úplně zacelena a nemohl proto jak náleží konati službu při setnině, přidělen zatím k lehčí službě u zásob za vojskem.

Jourdan a Pichegru opanovali Belgii i Holland. Císařská armáda musila v říjnu zpět za Rýn. Podzim a zima minuly v různých bytech. V lednu r. 1795 dostal se Jeník do Langscheidungu a byl tam bytem u šaumburského polesného, muže velmi vzdělaného, jenž měl nejnovější knihy, jak Jeník s respektem uznává, ale nevalnou kuchyni. Proto se začal Jeník sám starat o svou kuchyni, ano někdy i sám se dal do kuchaření, a šířil slávu české kuchyně mezi říšskými Němci, zvláště „taženým štrudlem“, jenž jim nad jiné chutnal.

Válečná ta idylla dlouho netrvala. Musili jinam táhnout, a to právě za strašlivých mrazů, jež vojáky na pochodě zle trápily. Nadporučík Jeník míval outočiště ve svém voze, kdež se zabalil do houní a do sena.

Vojsko císařské t. r. 1795 opuštěno od Pruska, dosavadního svého spojence, bojovalo na Rýně samo. Jeník strávil léto dost příjemně, jak píše, v ležení u Naunheimu mezi Mohučí a Frankfurtem. Dne 8. listopadu oznámeno mu v plukovním rozkaze, že jmenován jest kapitánem, a že se má odebrati k pluku do ležení u Mohuče. Tak musil opustit své granátníky a stal se velitelem první, tak zvané majorské setniny, pětatřicátého, Wenkheimova, pluku.

Dne 1. ledna 1796 umluveno s Francouzi příměří. Jeník tou dobou dostával se opět do různých stanovišť. V lednu „ležel“ v Sembachu, odkudž navště-

voval majora hraběte Wallisa, jenž s ním, jak už vypravováno, z pravidla po česku hovořival. Válka vypukla na novo! v květnu jak při Rýně, tak v Itálii, kdež tak úžasně rychle vybuchla sláva nového francouzského velitele, mladého Napoleona Buonaparta. Také při Rýnu nedařilo se císařskému vojsku z počátku valně. Jeníkův denník vypravuje, jak bývali přes tu chvíli alarmováni, vypravuje o častých potýčkách, předních strážích a piketách, o různých, namáhavých pochodech.

Dne 3. července byl vyslán sesílit přední stráž Guylayského dobrovolného sboru, o němž na jiném místě poznamenal, že se skládá „většinou ze slovanských, bojovných národů“. Velitelem té přední stráže byl „Slovan“ a proto se s ním Jeník ihned spřátelil. Té noci jen málo spali, skoro pořád spolu hovořili, Jeník česky a kapitán „slovansky“, t. j. asi horvatsky.

V ten čas přihodilo se, že v jakési dědině porýnské, kde leželo oddělení císařského vojska, strhla se strašlivá bitka mezi vojáky samými. Z toho přísný soud, a tři dělostřelci odsouzeni na smrt. Jeník, jenž jako jurista býval v čas potřeby povoláván i k funkcím auditorským, jednomu z nich pomohl. Dva však, oba desátníci, musili na popravu. I požádal Jeník místního pastora, poněvadž oddělení nemělo tu svého duchovního, aby oba odsouzené připravil k smrti. Pastor odepřel, poněvadž oba odsouzení byli vyznání katolického. Tu se Jeník, ve věcech náboženských snášenlivý, rozzlobil a obořil se na pastora: „U nás v českém království a ve všech ostatních rakouských státech by takhle ani hloupý sedlák nejednal — —“ Pastor se asi více lekl, nežli uznal, a poslechl.

Vojsko císařské, ustoupivši za Rýn, neudrželo se ani na jeho pravém břehu. Dne 24. června překročil Moreau Rýn u Strassburku a odtud vítězně postupoval. Ani arcikníže Karel, jenž převzal vrchní velení, se neudržel proti němu; ustupoval do Švábska a dále do Bavor. Na tomto ústupu byl by se Jeník málem dostal do francouzského zajetí.

Vítězným postupem Moreauovým uvolněno i Jourdanovi, kterýž v červnu byl zahánán za Rýn. Nyní vrátil se opět do Němec a pronikl až do Bavor.

Arcikníže Karel odevzdav velení nad vojskem proti Moreauovi pol. zbrojmistru hrab. Latourovi, obrátil se proti Jourdanovi a porazil jej u Amberka a Würzburgu. Jeník v této bitvě nebojoval; jeho pluk byl při armádě Latourově proti Moreauovi. Vítězství arciknížete Karla, jenž zahnal Jourdana zase za Rýn, posloužilo i jim proti Moreauovi. Obořili se na něj, a Moreau ustupoval stále — vítěze. To byl ten jeho slavný ústup, kdy pronásledovatele porážel nebo jim velké škody a ztráty působil. Chtěli jej zaskočit, všechny švarcvaldské průsmyky obsadili, ale on přece dorazil šťastně k Rýnu, zachrániv i dělostřelectvo i zavazadla.*)

Jeníkův pluk při tom stíhání utrpěl za různých srážek a potýček citelné ztráty, jmenovitě dne 14. a 15. září, jež Jeníkův denník obšírně vypisuje.

Dne 27. října byl Jeník v ležení u Weilu „tři čtvrti hodiny od Basileje, kdež bylo světoznámé concilium Basiliense, k němuž také byl pozván český

*) Není snad obecně známo, že tento generál zemřel v Čechách a sice v Lounech (1813.) Dovězli jej tam od Drážďan s výšiny reknické, kdež, jsa proti Napoleonovi na straně ruské, smrtelně byl raněn. Koule rozdrtila mu obě nohy. Mrtvola jeho odvezena z Loun do Petrohradu.

vojevůdce veliký Prokop“, jenž „vymohl čtyři artikule basilejské“. (sic.)

Moreau doraziv tedy šťastně k Rýnu, postavil se nedaleko Basileje u Hünigen, města již za času Ludvíka XIV. opevněného. Francouzové hájili tu s neobyčejnou udatností tvrze a hradeb u mostu vedoucího přes Rýn. Císařští jej přes dva měsíce obléhali, aby je odtud vypudili a zahnali za Rýn.

Přes celý listopad, prosinec a ještě v lednu trvalo svízelné obléhání, při němž i Jeník mnoho zkusil a byl často v nebezpečení života za výpadů nepřátelských, zvláště však, když kopali průkopy za nepřátelské střelby, a kdy on se svou setninou meškal při té práci na ochranu pracujících, z nichž nebo i z Jeníkových vojáků přes tu chvíli některého odnášeli buď raněného nebo zabitého.

Posléze se Francouzové v opevněních u Hünigen vzdali, dne 1. února 1797, když jim povolen volný odchod. Tu teprve se Jeníkovi a všem uvolnilo. Vojsko dostalo se z nehostinného ležení pod širým nebem, od těžkých a nebezpečných prací, z vlhkých a studených příkopů do bytelnějších míst. Jeníkovi a jeho setnině vykázáno za zimní pobyt město Rheinfelden.

VI.

Za těch dob nestálého štěstí válečného jediná francouzská moda stále vítězila. I do císařského vojska pronikla, do válečných táborů, mezi obléhající; důstojnictvo se jí, byť i republikánce, poddávalo valem. Nedlouho po těch zápasech u Hünigen vyhlášen císařskému důstojnictvu rozkaz, vytýkající mu, že si teď chodí ne vždy vojensky, že nosí klobouky

příliš veliké, že mnozí česají toupety až do očí, že nosí široké nákrčníky ne okolo krku, nýbrž okolo brady, že mají u kaputu límec v zadu přes záda jako počítací tabuli tak, jak si darmošlapové chodívají, pěší důstojníci že nemají kordů, nýbrž šavle a ty že nosí pod levou paží à la Husar —

Celý ten káravý rozkaz zachoval Jeník ve svém denníku, v němž pokračoval jmenovitě na zimním bytu v městě Rheinfelden.

Koncem dubna r. 1797 došlo ho od sestry Kateřiny, ovdovělé hraběnky Vratislavové, psaní, kterýmž mu oznamovala, že vdovský svůj stav promění a provdá se za guberniálního radu a královského podkomořího Jana Marcella svobodného pána z Henetů. Oznámení sňatku obou, oznámení ženichovo i nevěstino, obojí stejně velmi prostě vytištěné, zachoval Jeník ve svém denníku.

S listem sestřiným zasláno také pozvání, aby Jeník přijel na svatbu. Odepsal, že by tuze rád, ale že jenom na svatbu nedostane dovolené, snad že by spíše šlo, když by nastávající pan švagr svým vlivem se o to pokusil, a když by byla příčina jiná, totiž, že má Jeník ujmouti panství Střežmířské, které nedávno zdědil po svém strýci, baronu Malovcovi.

Guberniální rada a král. podkomoří, jehož dům v Praze často hostíval vybranou společnost, měl opravdu, jak se říká, „dlouhé ruce“. Svými známostmi toho dosáhl, že Jeníkovi dána dovolená na tři měsíce. Šlo to snad tím spíše, poněvadž panovalo tou dobou příměří na obou bojištích, v Itálii i při Rýně.

Dne 16. června 1797, zrovna měsíc po tom, co generál republiky Napoleon Buonaparte opanoval Benátky a zrušil staroslavnou jejich republiku, dostal

Jeník tu dovolenou a průvodní list podepsaný arciknížetem Karlem. Průvodní ten list, jež Jeník zachoval in originali ve svém denníku, začíná: „My Karel Ludvík, arcikníže rakouský, královský princ uherský a český, rytíř zlatého rouna —“

Jeník měl na cestu svůj povoz a čtyři koně. Kromě příslušného mu sluhy vojenského byl by rád měl ještě jednoho, za kterého si vybral tesaře ze své setniny Lukáše Buriána. Plukovník přímo nesvolil, řka, že je to neobvyklé, ale nezakázal a dělal, jakoby o ničem nevěděl. A tak se Lukáš Burián, tehdy ještě svobodný, jehož jméno pak památným učinil v dějinách našeho obrození syn jeho Tomáš, major, vojenský český spisovatel, mohl vypravit s panem hejtmánem do vlasti, po které tolik toužil.

Jeli přes Ingolstadt. Dne 29. června blížili se k českým hranicím. Cesta od Mnichova pod lesy vedla do kopce, a tu Burián i druhý sluha slezli, jak už před tím učinil Jeník, jenž zůstal pozadu. Najednou spatřil, že sluhové jdoucí kus před ním, padli, jakoby je někdo padfal; padli, ale zase vstali. Když jich Jeník došel a ptal se, co je, ukázali mu, tadyhle že přejeli hranice, tadyhle že vstoupili na českou půdu a tu že z radosti polibili.

Ta jejich láska k rodné zemi Jeníka těšila a tak se mu jejich jednání líbilo, že oběma slíbil — dobrý oběd. Také jej pak dostali, když dojeli do Horšova Týna. Bylo právě v neděli.

Dne 30. června přibyl Jeník do Plzně, kdež se zdržel celý týden. Dne 9. července navštívil v Terešově barona Wiedersperga, svého soudruha z války, jenž s ním loni dne 13. června v bitvě u Hooghlede byl raněn. Z Terešova vypravil se Jeník do Prahy, kamž dojel dne 13. července. Na svatbu přijel ovšem pozdě; ale měl se přece dobře.

Švagr Hennet jej přijal znamenitě. Jak známo, byl Hennet výborný hudebník a znalec hudby. V jeho domě odbývány časté koncerty. Jeník se zmiňuje o dvou, kterých se dočkal, i o tom, že v domě švagrově seznámil se s mnohými vynikajícími osobnostmi pražskými.

Z Prahy zajel si Jeník na své panstvíčko Střežiměř,*) nedávno zděděné. Byly právě žně. Nový pán, důstojník, vracující se z bojiště, překvapil své poddané; začal se starat o hospodářství, jeho dva sluhy, válečníci, musili pomáhat na poli a vázati snopy, pánovi koně musili svážet mandele. Pán sám chodil mezi poddané, rád s nimi hovořil, naslouchal jejich písním.

Odtud snad jakož i z Radvanova odnesl si Jeník nejednu lidovou píseň, nejeden národní popěvek, jež měl rád a jichž tolik zachoval ve svých „Bohemikách“ i ve své paměti do stařeckého věku.***) Poklidný život na venkovském záměčku se Jeníkovi zalíbil tak, že se mu hrubě nechtělo zpátky na vojnu. Podal žádost, aby mu dovolená byla prodloužena, ačkoliv věděl, že žádá marně; než tou žádostí mohl si dovolenou alespoň prodloužit o ten čas, než by byla žádost vyřízena. Skutečně trvalo šest neděl, nežli „hofkriegsrath“ ve Vídni rozhodl, že nemůže býti, že setník „Jenick von Wratschütz“, jak jej psávali a i jinak znetvořeně, ač on se podepisoval správně, že setník Jeník musí zase do pole.

Jel tedy. Dne 27. října byl v Žebráku. 1. listopadu jel přes Mnichov pod lesy, 15. t. m. zastavil se v Donaueschingen; setnina Jeníkova ležela v Bomba-

*) U Sudoměřic

**) J. Rittersberg i F. L. Čelakovský měli ve svých sbírkách národních písní nejednu od Jeníka z Bratřic.

chu. Tenkrát prušští verbíři jim dělali zle, svádějíce jim vojáky k deserci nejen penězi, nýbrž i děvčaty. Také Jeník pozbyl tímto způsobem v prosinci t. r. muže ze své setniny.

Po míru v Campu Formiu v zimě nebylo stálého bytu. Jeník strávil s mužstvem mnoho času na zimních pochodech. Dne 1. ledna 1798 byli ve Forzheimu,*) odkudž brali se do Čech; tam dorazili dne 10. t. m. Dne 14. byli ve Střibře. Této zimy napsal si Jeník zevrubný seznam všech důstojníků svého pluku, kteří od r. 1792, kdy válka francouzská vypukla, byli buď raněni nebo padli nebo na své rány zemřeli.

Jeník si zimní pobyt ve Střibře liboval, poněvadž se sousedě k nim pěkně chovali i proto, že byli spokojeni s vojáky, kteří se nedopouštěli žádných výtržností.

Na jaře nastaly zase pochody sem tam. Dne 28. dubna ocitli se v Lužanech, dne 29. v Dlážkově, kdež byl Jeník bytem na zámku. V květnu přeloženi do Lhoty, chodské vesnice, v prosinci do Malonic.

Zrovna na štědrý den t. r. došel od nejvyšší správy vojenské rozkaz, že nižší důstojníci až po setníka, setníky v to počítaje, nesmějí mít už svých povozů, nýbrž že si musí opatřit koně soumarského a příslušná na něj zavazadla a tlumoky. Tento rozkaz popudil Jeníka z Bratřic velmi. Do svého deníku zapsal, co tenkrát asi velmi prudce vytýkal, že když dříve mohl i praporečník míti svůj povoz, teď že by ho nesměl mít ani hejtman!

A co on, jak on, když má sice pět koní, ale samých mladých, a z těch že se žádný nehodí k nošení vaků a zavazadel. V tom mu také připadlo, že

*) Za středověku věřili, že se tu narodil Pontský Pilát.

slouží už pětadvacet, že se mu zdraví za tu dobu přece porušilo, že by mohl vojenské služby nechat a že tedy do Němec nepojede, že „svatováclavských“ hranic nepřekročí.

Když pak 21. ledna 1799 došel rozkaz, že pluk má táhnout do říše, zajel Jeník k plukovníkovi a oznámil mu, co hodlá. Plukovník mu to rozmlouval, připomínaje mu, že výborně sloužil pětadvacet let, aby bez výslužného ze služby nechodil, aby pensi státu nedaroval. Jeník namítl, že není tak sešlý, aby mohl býti superarbitrován a nějak si to vyloudit a nemocným se stavět, toho že on nedovede. Plukovník tuše asi, že Jeník má už také do syta válečných svízelsů, připomenul, že teď na válku nedojde, že může tedy zůstat a kvitovat později.

Jeník odpověděl, že nemá ani soumarského koně ani předepsaných zavazadel. Po té začal plukovník chodit sem a tam, až se zastavil a řekl Jeníkovi, aby tedy věděl, že by ho nerad ztratil, ať si tedy nechá povoz, ať ho má on jediný z hejtmanů, ale aby ho nemusil mít v zadu mezi soumarskými koni, že bude on, plukovník, posílat Jeníka napřed jako ubytovatele.

Jeník poděkovav, vrátil se ku své setnině a hned nazejtří vyjel, jak mu plukovník uložil, napřed jako ubytovatel. A tak, ač se zařekl, že hranic „svatováclavských“ nepřekročí, byl první, jenž přes ně vyjel do sv. římské říše německého národa. Bylo za hrozného mrazu.

Když vše jak náleží opatřil, byty pro jednotlivé setniny vyhledal a ustanovil, když také pluk přitáhl a byl ubytován, zajel Jeník ku své setnině, kteréž za bydliště vyhledal vesnici Schorendorf. Z úmyslu, k vůli sobě a k vůli Markytce. Vzpomínky mladých let jej tam táhly. Před dvacíti lety, r. 1778,

když začala válka s Prusem, ta Jeníkova „sukcesion-vojna“, bytoval Jeník, tenkrát dvaadvacetiletý kadet, v této vsi.

Zachovali si jej v dobré paměti a uvítali jej radostně. Ovšem shledal, že se leccos změnilo za ta léta, že mnohý z dobrých známých odebral se na věčnost. Také farář byl pod drnem. Faru po něm měl bývalý kaplan, který přišel Jeníka navštívit v slavnostním úboru, v klerice a v plášťku, a měl velkou radost, že se s Jeníkem opět shledal.

„Také hodný učitel, kterého jsem k vůli jeho krásné dceři Markétě kdysi často navštěvoval,“ vypravuje Jeník upřímně, „byl v Pánu. Ihned jsem se ptal po krásné Markétce a dověděl jsem se, že je provdaná, také za učitele, a nedaleko odtud, jenom půldruhé hodiny. Hned nazejtří dal jsem si osedlat koně a navštívil jsem milovanou přítelkyni.

Poznala mne ihned, já však shledal, že se všechna změnila. Milý, dobrý bože! pomyslíl jsem si, jak všechno na tom světě pomíjí! Její jindy hladké, jako květ bílé čelo nyní samá hluboká vráska, její kdysi růžové, tvrdé tváře a červené rty k zulíbání — teď jako pavučina —

A srovnává dál, jak se Markétka změnila.

„Dva dni jsem byl zarmoucen,“ přiznává se Jeník, „a po ten smutný čas připadala mně přechoť slova kteréhosi sv. otce církevního(1): „Vanitas vanitatum et omnia vanitas. Marnost nad marnost a všechno marnost.“ —

Tuto sličnou učitelovu Markytku spodobuje snad třetí obrázek do knihy Jeníkových Pamětí vložený: nevalně dovedná silhouetta mladé ženy, na niž by se popis kypré Markétky nejspíše hodil. —

Dne 1. února jel Jeník opět napřed upravit byty svému pluku. Zatím se politické poměry tak změní-

ly, že se již nepodobalo pravdě to, čím těšil plukovník Wenkheimova pluku Jeníka, že totiž nedojde k válce. Rakousko a Rusko ji dne 20. února 1799 francouzské republice vypovědělo. Nedlouho po té, dne 4. března, podal Jeník žádost, aby byl propuštěn z armády a na ten čas, dokud by jeho žádost nebyla vyřízena, aby byl dán do Plzně k depotu.

VII.

Žádosti Jeníkově bylo vyhověno, a tak nastal okamžik, kdy se musil na vždy rozloučiti se svou setninou.

Dne 5. března 1799 přišel do Groschausenu, kde byl Jeník se svou setninou bytem, nadporučík Serini, a oznámil, že je vyslán, aby převzal Jeníkovu setninu. Hejtman Jeník ji dal naposledy povolat do zbraně, sešikoval ji do čtverce a promluvil po česku. Děkoval vojákům za věrnost a oddanost, za kázeň vždy zachovávanou a skončil takto:

„Já se právě důvěřuju a té neomylné jsem naděje, že během válečným do pole proti nepříteli vytrhše v potýkání, v bitvách krvavých pamětlivi budete, že z krve národu slovanského pocházíte, jehožto válečné skutky a hrdinské činy okolní národové po všechny časy až do dneška obdivují a vyhlašují.

Pamatujte, do boje jdouce, na našeho krále a císaře Karla IV., zakladatele mostu pražského, též Nového města, pravého otce naší vlasti! Mějtež vždy v paměti nepřemoženého reka Jana Žižku z Trocnova, vůdce lidu tábořského, kterýžto rovně tak jak v starém zákoně Josue zvukem jediné trouby Jericho rozbořil, on, Žižka pouhým jménem a hlasem

svým vojsko německé daleko přes dvakrátstotísíc mužů silné jako stádo rozplašil a zahnal.

Podobně hleďte na Prokopa Velkého, před kterýmž veškerá říše německá trnula, též i Řím a celé duchovenstvo římské před ním se bázlivě třáslo. Já se tedy takovým oumyslem mé (!) milí vlastenci s vámi teď loučím a žádám, byste mne v své mysli a náchylné paměti dlouhý čas podrželi. Mějte se vždy dobře!

Tuto řeč na rozloučenou má Jeník zapsánu ve svém denníku. Je-li to opis řeči na rozloučenou již připravené nebo je-li to řeč po způsobu starých historiků a kronikářů později upravená, nesnadno rozhodnouti. To však je jisto, dle povahy Jeníkovy i dle hodnověrných svědectví o jeho milovnosti pravdy i o tom, jak lži nenáviděl, že jádro toho proslovu je pravé, že Jeník tak promluvil.

K tomuto jeho vystoupení a k té řeči není potřeba poznámek. Jen to připomenouti nutno, že o Žižkovi a Prokopovi, o Němcích a Římu takto veřejně mluvil koncem osmnáctého století císařský hejtman vojákům své setniny.

Jeník, rozloučiv se, pospíchal pohnutím ze čtverce setniny do bytu, kdež odevzdal nadporučíku Seriniu kasu setniny a všechny úřední listiny. Když nazejtří, dne 6. března, přichystán na odjezd chtěl poručit, aby mu zapřáhli, přišli k němu důstojníci setniny se šikovatelem, s dvěma desátníky, s dvěma četaři a s dvěma obecnými vojáky, všichni v plné parádě, aby se ve jménu celé setniny s milým setníkem rozloučili a do milé paměti se mu poručili. Voják Maršálek, postoupiv dva kroky ku předu, promluvil, stoje vojensky přímo, krátkou řeč, že není ani jediného v setnině, jenž by nechoval vděčnost k panu setníkoví. — Než tu se řečník zarazil, poněvadž

nemohl pohnutím a pro pláč dále. A všichni kolem byli dojati, oči všech se zakalily slzami.

Jeník po tomto rozloučení odjel. Než celý den a dní pak několik byl, jak doznává, smuten. V duchu si rozkládal svou minulost, jak v tomto slavném pěťatřicátém pluku sloužil od mladých let a povždy vesele, spokojeně, a že se mu po všechn ten čas dlouhé služby nepříhodilo nic zlého.

S takovými myšlenkami vyjel do nového života. Dne 8. března byl v Řezně, dne 10. v Koubě (Chamu), dne 14. v Klatovech, 18. v Plzni, kdež čekal, až dojde písemné schválení, aby ze služby vystoupil. Když je dostal, vydal se do Prahy, kamž přibyl v první polovici máje měsíce.

Tím se končí paměti Jeníkovy, ale ne jeho denník. Po těchto zprávách přidal seznam bytů svých, stanovišť a ležení, ve kterých byl od r. 1778 až do r. 1799, jakož také do denníku vložil i zprávu, kterou mu z bojiště poslal šikovatel jeho bývalé setniny Jan Senner o dalších pochodech i bojích proti Francouzům první čas po odchodu Jeníkově, o úkolech, které měl při tom jejich, Wenkheimův pluk, o ztrátách jeho, jmenovitě bývalé jeho, Jeníkovy setniny.

Jeník nejel z vojny sám, nýbrž ve společnosti svého sluhy Buriána, jenž jej r. 1797 doprovázel na dovolenou do Prahy a na zámček Střežimířský. Už tenkrát stalo se to mimořádně, na zvláštní Jeníkovu žádost. Teď mohl se na cestu tu vydati jen způsobem neobyčejným. Byl Lukáš Burián, syn rolníka ze Skočic u Přeštic, odveden asi r. 1788, jako všichni, na dosmrti. Sloužil „teprve“ jedenáctý rok a byl zdrav. Jeník však pomohl. Vykoupil Buriána z vojny, jak tenkrát bylo možná, a postavil za něj cizozemce. Ve svém denníku však o Buriánovi, o jeho vyplacení ani slovíčka nezapsal.

Jeník bydlil v Praze nejprvé ve Spálené ulici č. 94 (nyní 21). Sem uvedl Lukáš Burián, nyní komorník paně, svou ženu, Mariánu, rodem Jiříkovou ze Strážova, s kterou, z vojny byv vyproštěn, měl od-davky v Plzni. Tam se sní asi seznámil, když pluk Wenkheimův býval tam posádkou. V dotčeném domě č. 94 ve Spálené ulici narodil se manželům Buriánovým r. 1802 syn Tomáš, v němž Jeník první probudil vědomí národní; půjčoval mu jako chlapci české knihy, jmenovitě Pelclovu kroniku.*)

R. 1816, rok po smrti své matky, dal se Tomáš Burián, jemuž otec už před tím umřel, na vojnu. Odvedli jej dle tehdejších předpisů „bez kapitula-ce“, t. j. doživotně. Jeník zůstal mu i tu otcovským příznivcem a pak i přítelem až do smrti. Značná jest korrespondence těchto vlasteneckých vojáků; než to již nejsou paměti Jenikovy.

Poslední listy jeho denníku, obsahující také seznam francouzských generálů z dob republiky a císařství a zprávy o jejich původu, jsou částečně také historií denníku samého. Nejposlednější stránky psala již cizí ruka, jak slepnoucí, starý hejtman diktoval.

R. 1832 byl Jeník, tehdy šestasedmdesátiletý, požádán, aby své paměti zapůjčil do Plzně svému pluku, u kterého kdysi sloužil. Jeník ochotně vyhověl. A tu se zmíním o zvláštní věci. Když jsem pro své dílo „F. L. Věk“ studoval také Jeníka z jeho „Bohemik“ a dle svědectví a zpráv pamětníků mrtvých i živých (Dr. F. L. Rieger, W. W. Tomek), scházely mně zprávy o jeho vojenských letech. Těch jsem sice nechtěl líčiti, ale pro celkové poznání a rozvoj povahy byl jsem jich žádostiv.

*) O tom všem se Jeník ve svém denníku nezmiňuje.

I pátral jsem u pluku někdy Wenkheimova, a obdržel jsem některé zajímavé zprávy a také tu, že byl Jeník dva krátě raněn, r. 1794, těžce pak 1796. A Jeník ve svém denníku, který také u pluku měli, mluví o poranění jenom jediném. (U Hooghlede r. 1796.) —

Na konec obsahuje Jeníkův denník ještě „Náhrobník rytíře Jana Jeníka z Bratřic“ který sobě Jeník nesložil, ale který četl, t. j. čtený slyšel. Vypravuje, že když mu bylo osmaosmdesát let, tedy rok před jeho smrtí, když už celý rok nemohl z pokoje, navštěvovali jej hojně přátelé, a tu někdo složil mu ten veselý náhrobník. Jeník nedověděl se kdo, tušil však. Ta připomínka na blížící se konec ho nehnětla, ano podotýká, že její autor jej, Jeníka, dohře studoval. Jen ta zmínka o písni „o Schwerinovi“ zdá se mu nesprávnou.

Z makaronského toho „náhrobníku“, který se zachoval také v Archivu musejním ve sbírce Vratislavově, budiž uvedeno:

Hanns Jeník Ritter von Bratřic

byl hodný a vesel — nezanechal nic,
neb umřel poslední ze slavného rodu,

z rytířů českých, srdnatého plodu,
achtbare Freunde verlassend,

die sein Andenken ehren

und von seinen Schriften

den modernden Staub abkehren.

Er hatte kein Weib, doch der Mädchen sehr viele

a lítal jak motejl po děvčatech mile,

und sog aus einer jeden des Lebens fördernde Kraft,
drum zählt er über achtzig der Jahre noch acht.

Er stand unter Laudon vor Belgrad, Semlin

und sang mit den Alten das Lied vom Schwerin.

Er stand auch als Hauptmann gegen die Franken
und trat mit Französinen ganz rüstig in Schranken.
Er zeigte in Allem den achtbaren Mann
a skončil jak rytíř die irdische Bahn.

Er liebte Gesellschaft im fröhlichsten Ton
und gieng nie vor zwölfe, nie traurig davon.
Besonders als Čeche für Sprache und Land
war er bis an sein Ende so innigst entbrannt
a psával tak nazvané »Bohemica« mnoho
a zanechal Čechám své srdce na semeno —

* * *

Před lety, když jsem seznal hlavně z „Bohemik“
to poctivé, české srdce a pomýšlel jsem tohoto ne
„posledního Táboritu“, ale posledního českého rytí-
ře připojiti k postavám obrazu „F. L. Věk“, kdež ne-
směl scházeti, navštívil jsem také Chotýšany.

Tajemný Blaník za pásmem tmavých lesů na
obzoru vábil mé zraky, když jsem dojížděl ku staré
osadě, pak zámeček v osadě samé a nevelký, zašlý
park se zašlým pavillonem, od něhož vede kaštanová
alej. U samého parku ve stínu chmurných, jehlična-
tých stromů za zdí hřbitov a uprostřed něho starobylý
kostel s apsidou, s hroznou nástropní malbou a ci-
hlovou červenou podlahou, se starým sanktuariem
a pomníkem rytíře Vil. Chobotského z Ostředka, ze-
mřelého asi r. 1620.*)

*) V rodě tom bývalo příjmení Zoul. Z toho rodu byl také
loupežný rytíř Mikeš Zoul na Čejchanově (Komorním) Hrádku,
jehož lid a Mikše nejvýše dal oběsiti pražský arcibiskup Zbyněk
r. 1403. »Toho Zoula s jeho se všemi mistr Hus provodil až
blíž k šibenici« a přiměl jej, že obrátiv se k lidu řekl: »Svatá
obci prosím vás, prostě za mě pána boha.«

Jeníka z Bratřic prvotně uložili venku u vedlejších dveří. Nyní odpočívá v kostele samém v hrobce svých příbuzných. Deska z červeného mramoru ve zdi označuje místo, a latinský nápis nahoře hlásá, že ten památník postavil předrahým předkům svým Sigmund hrabě z Berchtoldů r. 1880. Nápisy kolem desky jsou české. Nahoře v levo u hlav čteme: Jan Jeník rytíř z Bratřic † 26. VII. 1845.

V upřímné úctě a ne bez pohnutí stane tu český člověk, zadumá se, bezděky časy srovnává a srovnaje pomyslí, jak málo se vrstvy, z nichž Jeník pocházel, od jeho časů přiblížily k národu, že není v nich té vřelosti národní, kterouž hořelo Jeníkovo srdce, že je v nich málo té lásky k mateřskému jazyku, kterouž Jeník všude vymáhal úctu jemu i sobě, jaké toho jsou příčiny a je-li vina jenom na nich. —

Zamyšlen vyjdeš z kostela na hřbitov. Za ním, za jeho zdí, v obzoru z pásma lesů zamodral se Blaník. Tajemné, významné pozadí. Jeho zjevem promodrá, projasní se chmurami duše. Blaník, výraz i útěcha pevné víry v budoucnost národa, kterouž bilo také věrné srdce „posledního z rytířů českých srdnatého plodu“.

Blaník jej hlídá — —
